

– студент, студент – викладач; психокорекційні вправи, що забезпечують формування практичних навичок і здібностей; групову й індивідуальну рефлексію.

Узагальнюючи вищевикладене, можна дійти висновку, що все перераховане дозволило намітити коло питань, які відображають специфіку предмета даного навчального курсу. В пропонованій програмі вказана мінімальна кількість навчальних годин, необхідних для повноцінного розкриття основних питань психопрофілактики дезадаптації студентів-першокурсників.

Література

1. Балл Г.А. Понятие адаптации и его значение для психологии личности // Вопросы психологии. – 1989. – №1. – С. 92 – 103.
2. Гримак Л.П. Резервы человеческой психики: введение в психологию активности. – М., 1987. – С. 157.
3. Леонтьев А.Н. Взаимоотношение общения и познания // Мышление и общение. Алм-Ата, 1973. – С. 182 – 184.
4. Милославова И.А. Понятие и структура социальной адаптации. – Л.: АКД, 1974. – С. 7.
5. Мороз О.Г. Професійна адаптація молодого вчителя: Навч. посіб. – Київ: КДГП ім. О.М. Горького, 1980. – 94 с.

УДК 37.013.43(09)

О.І. Титаренко

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНІ ІДЕЇ П. НАТОРПА ТА ЇХ КРИТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПЕДАГОГАМИ ПОЧАТКУ ХХ СТОЛІТТЯ

Анотація. Стаття присвячена аналізу соціально-педагогічних ідей П. Наторпа провідними вченими початку 20 століття.

Ключові слова: соціальна педагогіка, П. Наторп, виховання.

Анотация. Статья посвящена анализу социально-педагогических идей П. Наторпа ведущими учеными начала 20 века.

Ключевые слова: социальная педагогика, П. Наторп, воспитание.

Annotation. This article is devoted to the analysis of Paul Natorp's social-pedagogical legacy (1854-1924) and its critical appreciation by prominent scientists of the 20th century.

Key words: social pedagogic, Paul Natorp, historical importance, education, individual and society.

В останній час стало популярним починати дослідження з соціальної педагогіки визначенням цієї дисципліни, яке ввів німецький педагог Пауль Наторп (1854-1924) у своїй книзі „Соціальна педагогіка”. В історії соціальної педагогіки П. Наторп відомий, насамперед, як людина, яка вперше обґрунтувала поняття „соціальна педагогіка”.

Мета статті полягає у висвітленні соціально-педагогічних ідей П.Наторпа та їх оцінці з боку педагогів початку ХХ століття. Дослідженню науково-педагогічної спадщини П. Наторпа за кордоном завжди приділялася велика увага. Серед багатьох авторів можна відмітити систематичні та науково-історичні праці Бланкетца (Blanketz 1958), Рулоффа (Ruhloff 1966), Ауернгеймера (Auernheimer 1978). Останнім часом німецькі вчені Німейер та Йегелька наголошують, що соціальна теорія П. Наторпа є теорією вищого систематичного значення, а Гольцхей (Holzhey 1994) та Йегелька (Jegelka

1992) вказують на важливе значення етичного соціалізму та вважають П. Наторпа його основним представником.

На жаль, у вітчизняній педагогіці ґрунтовне дослідження соціально-педагогічних ідей П. Наторпа досі не проводилося, хоча у більшості робіт, у першу чергу, подається його тлумачення поняття „соціальна педагогіка”.

Історичне значення соціально-педагогічної спадщини Пауля Наторпа, німецького філософа і педагога, теоретика соціальної педагогіки, слід розглядати у контексті тогочасних політичних подій, а саме обставин утворення німецької імперії у 1871 році. Піднесення соціал-демократії сприймалося прибічниками монархії як загроза, яка невдовзі привела до внутрішньополітичних проблем. Ці протиріччя інтересів постали також і перед педагогікою, де прибічники консервативних позицій часто непримиренно протистояли представникам ліберальних соціал-демократичних ідей. У цей складний для Німеччини час набували актуальності питання національного виховання, які проголошені П. Наторпом як народна освіта.

Попри те, що П. Наторп займався педагогічними питаннями тільки після його призначення професором філософії та педагогіки у Марбурзькому університеті, шляхом зосередженості на соціальному питанні він швидко став відомим не лише академічному колу, а і широкому педагогічному загалу [5, с. 43]. На початку ХХ століття П. Наторп вважався „високошанованим філософом й педагогом” [6, с. 17] і розглядався як провідний теоретик-керманіч соціальної педагогіки. Про його вагомість у той час центральна стаття у німецькому „Енциклопедичному довіднику з педагогіки” є П. Наторпа, присвячена соціальній педагогіці. П. Наторп був названий у 1904 році Джоном Едельхеймом у своїй праці „Історія соціальної педагогіки” засновником цієї дисципліни, хоча сам автор був проти того твердження, що соціальна педагогіка являє собою окрему часту педагогіки [5, с. 88].

У своїй педагогічній праці П. Наторп спирався на багату педагогічну спадщину і вважав себе послідовником Песталотці. У 1899 році П. Наторп опублікував книгу „Соціальна педагогіка”, у якій першим визначив сутність, поняття, категорії соціальної педагогіки. У дореволюційному словнику братів Гранат ця наука названа „Соціальною педагогікою Наторпа” [4, с. 172]. П. Наторп виступав проти зосередження на індивідуумі у педагогіці, „оскільки виховання відбувається у відповідний час у межах відповідної соціокультури та в залежності від відповідної, існуючої у просторі й часі диферентної культури та суспільства” [5, с. 39]. Він детально зупинявся на різниці між спільнотою як ідеєю та спільнотою як фактом. У тому числі він зазначав, що спільнота існує тільки у свідомості того, хто є у цій спільноті. „Індивідуум та спільнота не є факторами, які б діяли механічно або мали механічні результати, які були б результатом роботи індивідуальних та соціальних сил. Соціальне зображення виховання є еволюційним, у теорії воно є радикальним, а на практиці готовим до реформ” [5, с. 87].

Зрозуміло, що за життя авторитет П. Наторпа не був беззаперечним. Розуміння соціальної педагогіки П. Наторпом як „виховання у суспільстві, через суспільство та для суспільства” у праці „Соціальна педагогіка” підривало у той час домінуючий традиційний погляд на виховання як процес, який, по суті, обмежувався інтеракцією між двома людьми. Також П. Наторп неодноразово захищався проти дорікання його опонентів, що такий соціальний мораліст, яким вважали П. Наторпа, вважав доцільним виховувати індивідуума лише за умови існування могутньої держави [8, с. 102]. З цього приводу він писав у 1909 році у своїй праці „Філософія та педагогіка” наступне: „Справжній соціалізм педагогіки є одночасно справжнім індивідуалізмом. Саме з того, що цю важливу взаємодію не усвідомлюють, виникає помилковий індивідуалізм, який вважає, що він зобов’язаний захищати індивідуума від гіпотетично можливо загрозливого впливу соціального виховання; і, таким чином, звичайно, виникає також помилковий соціалізм, який ніби-то повинен підштовхувати індивідуальність до спільноти” [7, с. 143].

П. Наторпа також критикували стосовно політичних ідей у його теорії, а саме Август Бебель, оскільки модель держави на його думку не була у жодному разі сумісна з безкласовим суспільством, якого прагнула тогочасна соціал-демократія [5, с. 96]. Але, на тверде переконання П. Наторпа, одним із головних завдань держави повинно бути піклування про те, щоб людина могла вільно розвиватися у таких інституціях як родина, школа і суспільство. Він розглядав це безсумнівно у якості цілковитої протилежності до претензій держави на владу. Таким чином, П. Наторп вважав державу єдиним інститутом влади, який може соціально-педагогічні ідеї втілити у життя [7, с. 55].

У Росії до Жовтневої революції чудово знали й аналізували праці П. Наторпа. З його праць у дореволюційній Росії було перекладено і видано майже все. З приходом до влади більшовиків ситуація докорінно змінилася. Найбільшим авторитетом у справі освіти серед більшовиків вважалась Н. Крупська, головний теоретик радянської системи освіти. Зокрема, М. Покровський відзначав, що в її особі ми маємо першого педагогічного „спеца” нашої партії [1, 489]. Н. Крупська виступала проти ідеї П. Наторпа і критикувала його за те, що він відстоював тезис І. Канта, що єдиним можливим носієм спільного „морального прогресу людства” виступає „державна” [2, с. 256]. З цим Н. Крупська погодитися не могла. Вона була з тих революціонерів, які вважали, що їх партія цілком замінить державну нормуючу діяльність. Але Н. Крупська не „помітила”, що „цей кантіанець” філософію І. Канта аналізує тільки у зв’язку з соціально-педагогічними ідеями Й. Песталоцці, якими цікавилася й Н. Крупська. Але вона критикувала також й відомого німецького педагога Г. Кершенштейнера. У праці „Народна освіта і демократія” Н. Крупська пише, що Г. Кершенштейнер „далекий від усякого демократизму”. У статті „Дорога таланту” (1916) вона підкреслювала, що у сучасній Німеччині „приходять кершенштейнери, ферстери й наторпи, оволодівають душею дитини та міцно закладають у ній плазування перед існуючою німецькою державою” [2, с. 265].

Поділяв ідеї П. Наторпа у молодій радянській державі О. Луначарський, теоретик радянської системи освіти. У принципах керівництва культурною сферою О. Луначарський прагнув реалізувати ідею П. Наторпа про те, що держава повинна керуватися радами спеціалістів, що реалізовувати соціалізм мають не маси, а наука й розум, не механічно-політичний, а органічно-корпоративний соціалізм. Це, на думку А. Луначарського, і є протилежність бюрократичному механізмові абсолютистської держави. Звичайно, ці ідеї А. Луначарському не судилося реалізувати.

Отже, у радянській педагогічній практиці ідеї соціальної педагогіки донедавна майже не використовувалися, адже одне з визначальних положень концепції П. Наторпа – необмежене панування духу, який покликаний пробудити в кожній людині усвідомлення внутрішньої свободи, – було несумісне з принципами марксистсько-матеріалістичного розуміння виховання.

У наш час можна впевнено констатувати, що ідеї Пауля Наторпа мають значний вплив на розвиток соціальної педагогіки. Його педагогіка і, передусім, його соціально-педагогічні ідеї відомі як академічному істеблішменті, так і „педагогічно зацікавленій громадськості” [5, с. 46]. Опублікована П. Наторпом у 1899 році книга „Соціальна педагогіка” сприяла тому, що поняття „соціальна педагогіка” стало надбанням фахової громадськості та увійшла у широкий вжиток” [8, с. 141]. Спираючись на педагогічні принципи Песталоцці (ідеї „розвивального навчання”, поєднання педагогічних і психологічних методів виховання, єдності навчання і продуктивної праці), П. Наторп особливу увагу приділяв вивченню впливу суспільного середовища на педагогічний процес.

П. Наторп, конкретизуючи уявлення Канта й Песталоцці про завдання виховання у цілому, сформулював об’єкт соціального виховання, що національне ціле є народ, а любов до нації й віра у націю об’єднує нас не лише з національним цілим, а й з усім родом людським.

Література

1. *Королев Ф.Ф.* Очерки по истории советской школы и педагогики. – М., 1958. – С.489.
2. *Крупская Н.К.* Педагогические сочинения. – Т.1. – М., 1960. – С.256.
3. *Наторп П.* Развитие народа и развитие личности. – СПб., 1912. – С.5.
4. *Пинкевич А.П.* Марксистская педагогическая хрестоматия XIX – XX вв. – М.,Ю.,Л., 1928. – Ч. 1. – С.172 – 182.
5. *Henseler Joachim* Wie das Soziale in die Padagogik kam. Zur Theoriegeschichte universitärer Sozialpadagogik am Beispiel Paul Natorps und Hermann Nohls. Weinheim u.a.: Juventa, 2000.
6. *Hufnagl Erwin* Der Wissenschaftscharakter der Padagogik. Studien zur padagogischen Grundlehre von Kant, Natorp und Honigswald. – Würzburg: Königshausen und Neumann, 1990.
7. *Natorp Paul* Philosophie und Padagogik. Untersuchungen auf einem Grenzgebiet. Marburg: Elwert, 1909.
8. *Reyer Jurgen* Kleine Geschichte der Sozialpadagogik. Individuum und Gemeinschaft in der Padagogik der Moderne. Reihe „Grundlagen der Sozialen Arbeit“. – Baltmannsweiler: Schneider-Verlag Hohengehren, 2002.

УДК 37.013.42(09)

В.В. Тихолоз

ГУМАНІСТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ КУРСУ „ІСТОРІЯ СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ”

Анотація. У статті висвітлено гуманістичну спрямованість навчального курсу „Історія соціальної педагогіки”, його роль у підготовці працівників соціальної сфери.

Ключові слова: соціалізація, соціальне виховання, принципи народності, природовідповідності, гуманізму, Я.А. Коменський, Й.-Г. Песталоцці, Ф.В.А. Дістервег, Г.С. Сковорода, К.Д. Ушинський, С.Ф. Русова, В.В. Зеньківський.

Аннотация. В статье рассматривается гуманистическая направленность учебного курса „История социальной педагогики”, его роль в подготовке специалистов социальной сферы.

Ключевые слова: социализация, социальное воспитание, принципы народности, природосообразности, гуманизма, Я.А. Коменский, Й.-Г. Песталоцци, Ф.В.А. Дистервег, Г.С. Сковорода, К.Д. Ушинский, С.Ф. Русова, В.В. Зенковский.

Annotation. The article focuses attention on highlighting the humanistic direction of the subject „The History of Social Pedagogics”, its necessity while social workers’ training.

Key words: socialization, social upbringing, humanism, Comenius, Pestalozzi, Skovoroda, Ushinskiy, Rusova, Zenkovskiy.

Участь вищої освіти України в Болонських перетвореннях спрямована на її розвиток і набуття нових якісних ознак. Модульна технологія навчання може забезпечувати розвиток особистості, її професійних якостей, творчої індивідуальності майбутнього фахівця, активізацію розумової діяльності, формування потреби безперервного самостійного поповнення знань. Все це – за умови, якщо навчання буде залишатися складовою частиною виховного процесу.